

УДК 316.334.52

Н.К. МІХНО

РЕГІОНАЛЬНИЙ СОЦІУМ ЯК ПРОСТІР РЕАЛІЗАЦІЇ ВЛАДНИХ ІНТЕНЦІЙ

Основна увага в цій статті зосереджується на аналізі особливостей взаємодії між владою та регіонами, зокрема зазначається, що владні групи використовують регіон як простір для реалізації власних інтенцій. Обґрунтовується виділення саме регіону з-поміж інших одиниць територіальної організації влади. Аналізуються механізми конструювання певних моделей реальності на соціально-політичному просторі регіонів.

Ключові слова: *регіон, регіоналізація, соціально-політичний простір, влада.*

Складні соціальні процеси, що відбуваються в сучасній Україні, ставлять перед соціологією ряд проблем, пов'язаних з необхідністю осмислення нових реалій. Для України зараз особливої актуальності набула її регіональна різноманітність, що виступає об'єктивним фактором суспільного розвитку. Тобто виникає потреба в прогнозуванні та поясненні наслідків регіоналізації українського простору. Є всі підстави стверджувати, що успішний розвиток нашої країни багато в чому буде залежати від гармонізації відносин у межах регіональної системи. Оскільки гармонічний розвиток регіонів неможливий без низки складних управлінських рішень, треба відзначити наявність вектора взаємодії між регіоном і центральною владою. Регіони виступають полем реалізації владних стратегій, у свою чергу створюючи платформу для легітимації діючих владних груп.

Актуальність цього дослідження визначається значущістю загальнотеоретичної проблеми осмислення ролі просторового чинника в організації життєдіяльності суспільства, зокрема ролі й місця регіонів як соціально-політичних просторів, у межах яких здійснюється об'єктивація чинної влади.

Метою статті є окреслення специфіки взаємодії центральної влади та регіонів як соціально-політичних просторів.

Реалізація поставленої мети здійснюється через вирішенні низки дослідницьких завдань, а саме обґрунтування виокремлення регіону як основної одиниці територіальної організації влади та простеження специфіки реалізації владних інтенцій через аналіз механізмів конструювання певних моделей сприйняття реальності.

В Україні присутні досить тривала традиція історико-соціологічного та соціологічного вивчення регіональних проблем. Дослідженню

проблематики регіонів в останні десятиліття в Україні та на пострадянському просторі приділяється все більше уваги. Соціологічному вивченню регіонів були присвячені дослідження Н. Аїтова, О. Барбакова, О. Воловодою, Є. Головахи, Г. Зборовського, Н. Коваліско, В. Лексіна, С. Макеєва, І. Сігова, О. Стегнія, А. Хорунжого, Н. Черниш, М. Чурилова, М. Шульги та ін. На особливу увагу заслуговують наукові праці І. Кононова, що ґрунтовно досліджує особливості просторового аналізу суспільства, специфіку соціально-економічного та культурного розвитку регіонів України, виділяє регіон як одну з домінуючих одиниць організації суспільства в цілому [1].

Останнім часом увагу вчених все більше привертає проблема соціально-політичного простору країни. Серед досліджень пострадянського простору варто відзначити праці таких учених, як: Г. Заболтна, Ю. Качанов, Г. Семігін та ін. [2], зокрема в наукових публікаціях Г. Заболтна проводить змістовний аналіз специфіки організації соціально-політичного простору, виділяє регіональну структуру соціально-політичного простору та досліджує специфіку взаємодії агентів простору.

Варто зазначити, що сьогодні Україна зіштовхується з проблемою оптимізації публічної влади, що, у свою чергу, зумовлює подальший пошук науково обґрунтованої моделі організації територій та системи влади на них. Питання щодо територіальної організації влади виходить на перший план серед ряду інших в межах владних стратегій управління. Зазначимо, що поняття “територіальна організація влади” є порівняно новою категорією української науки. В основному дослідження цієї категорії проводилися в межах таких наук, як політологія та державне управління, тобто теоретичне наповнення цього поняття детермінується такими змістовними одиницями, як влада, політика, держава, територія. Вивчаючи територіальну організацію влади з позицій соціологічного аналізу, ми визначаємо її як своєрідний образ країни, що складається з її зовнішнього сприйняття (кордони, поділ території, регіональна конфігурація) та внутрішнього ландшафту (регіональна ідентичність, система розселення, топоніміка, диференціація соціально-економічного простору тощо). Оскільки політико-територіальна організація держави включає не тільки політичну та територіальну структуру держави, а й відносини між державою в цілому та її територіальними частинами, відповідно, в її рамках визначається й характер цих відносин, що ґрунтується на засадах централізації та децентралізації публічної влади.

Саме в цьому контексті виникає питання щодо того, що має виступати одиницею територіальної організації влади. Місто як певний суспільний концентрат, будучи специфічним поселенням з особливою топографією та гетерогенним населенням, є досить малою одиницею організації в цьому випадку. Область як адміністративно-територіальна одиниця, закріплена законодавчо, є штучним утворенням, що не завжди відповідає реальному історико-культурному поділу. На наш погляд, саме

регіон як соціально-територіальний простір, що характеризується сукупністю історично сформованих особливостей (природних, економічних, етнічних, культурних та ін.) є найбільш вдалою одиницею територіальної організації влади.

В Україні, незважаючи на унітарний статус, існують суттєві історичні, культурні економічні й інші відмінності між регіонами, що в умовах регіоналізації країни (під регіоналізацією розуміються процеси, пов'язані з регіональною структуризацією простору або з підвищенням ролі регіонів у соціально-економічному та політичному житті суспільства) висуває регіон як структурну одиницю на одну з провідних позицій в процесах суспільного розвитку. На регіональному рівні максимально повно виявляється принцип багатоманітності організаційних зв'язків, який розкриває реальні вертикальні та горизонтальні організаційні взаємодії органів державної і місцевої влади. Роль державної влади на рівні регіону характеризується домінуванням централізованого механізму державного управління через створення центральною владою спеціалізованих установ на відповідному рівні та призначення посадових осіб, що перебувають у субординаційних відносинах із вищестоящою ланкою. Цей ланцюжок забезпечує владі не лише можливість впливати майже на всі процеси, що відбуваються в регіоні, а й створює зворотній зв'язок, який дає змогу отримати символічне підтвердження легітимності.

Отже, регіон виступає як соціально-політичний простір, який конструюється певними практиками обумовленими владним дискурсом. Як теоретична основа нашого дослідження найбільш вдалими є положення концепції А. Лефевра та Е. Соджі щодо зв'язку соціального простору з практикою, у тому числі і з символічною практикою, спрямованою на утвердження певного бачення реальності [3] та концепція поля політики і влади П. Бурд'є [4], використовуючи яку ми можемо розглядати регіон як простір, що є соціально визначеним і сконструйованим. Змістовним також виступає обґрунтування питання про зв'язок політики та влади із символічною боротьбою та капіталом. Проявом влади одних груп над іншими виступає здатність перших впроваджувати в суспільну свідомість потрібні для здійснення своєї гегемонії уявлення та схеми оцінювання соціальної реальності, стверджуючи власні версії світу, домінантні групи дістають можливість конструювати світ за своїми принципами. Як соціальних агентів визначаємо представників владних груп, що мають доступ до адміністративного ресурсу. Вони мають різну можливість впливати на соціально-політичні процеси. Ресурси, що контролюють агенти в інших полях соціального простору, здатні конвертуватися в політичні ресурси, які можуть бути безпосередньо використані для того, щоб закріпити або змінити своє становище в соціально-політичному просторі.

Розглядаючи механізми, за допомогою яких стає можливим формування необхідної картини світосприйняття, варто відзначити роль соціальних взаємодій, які є основним джерелом змін соціально-

політичного простору. У просторовому континуумі взаємодії мають впорядкований характер, що визначається позиціями соціальних агентів, ступенем глибини політичних і соціальних дистанцій і дистанцією влади. Розглядаючи взаємодії з позицій парадигми соціального обміну, зазначимо, що соціально-політичний простір конструюється в процесі обміну політичними практиками, політично та соціально значущими ресурсами і, отже, виступає місцем, де здійснюються подібні обміни, у процесі яких об'єктивуються соціальні дистанції, підтверджуються або змінюються позиції акторів у системі відносин між владою та об'єктом її цілепокладання.

Зміна якісних параметрів простору залежать не лише від ідеологічних установок, волевиявлення та діяльнісного потенціалу владних груп, а й від стратегій поведінки пересічних громадян, які можуть бути орієнтовані на підтримку провладного курсу, на відкритий або прихований протест, на видалення або використання нелегітимних практик у повсякденному житті. Тобто реакція на образи, що пропонуються владою для споживання та інтеріоризації, сприйняття/несприйняття, схвалення чи ні здійснюються безпосередньо громадянами, що проживають на цій території. Тобто реакція громадянського суспільства є зворотною точкою у векторі владних інтенцій для досягнення поставленої мети. Сучасний стан громадянського суспільства в Україні та безпосередньо в нашому регіоні характеризується низьким рівнем соціальної відповідальності й обізнаності, а відповідно, і можливостями впливу на органи влади. Якісний розвиток громадянського суспільства вимагає подолання громадської апатії, формування культури громадськості, що включає уявлення про громадський обов'язок і відповідальність.

Оскільки одним з базових принципів організації сучасних політичних процесів в Україні є загальна деідеологізованість, то цей факт зумовлює хаотичний характер процесів конструювання картин світосприйняття в різних регіонах країни. У кожному регіоні побудована своя вертикаль влади, реалізовані різні принципи взаємин між гілками влади. До цього слід додати різний потенціал регіональних еліт у відстоюванні інтересів у взаєминах із центром. Тобто процес реалізації владою певних стратегій дій у просторі регіонів є відмінним та зумовленим рядом факторів. Для того, щоб простежити, яким чином здійснюються процес впровадження необхідних владним групам моделей розвитку, доцільним є дослідження ряду індикаторів. Так, Г. Заболотна пропонує дослідити інституціональне середовище як сукупність формальних і неофіційних норм, поєднання яких визначає реальну реалізацію принципу розділення влади; особливості функціонування органів місцевого самоврядування; електоральні процедури; діяльність ЗМІ; сукупність акторів (політичні, бюрократичні та економічні еліти, неелітні групи, партії тощо) і сукупність тих ресурсів, що вони використовують для здійсненні політичного впливу, та ряд інших. Додаткові характеристики соціально-політичного простору розкриваються

через аналіз механізмів рекрутування політичних еліт, а також особливості регіональних ідеологій і міфологем.

Висновки. Отже, необхідно відзначити, що в умовах розвитку сучасного суспільства просторова детермінанта набуває особливої актуальності. На цьому тлі регіон виступає найбільш адекватною одиницею символічно-територіальної організації країни, оскільки поєднує у своєму складі як соціально-економічні, так і історичні, культурні, політичні характеристики соціуму. Для влади регіон є сприятливим простором реалізації стратегій дій, надсилаючи певні імпульси, використовуючи ряд механізмів впливу на формування картини світу, влада отримує у відповідь зі схвальним сприйняттям основу для підтвердження власної легітимності. Але варто зазначити, що для створення умов рівправної взаємодії між центральною владою та регіонами необхідним є існування й активна позиція громадянської спільноти, яка в сучасній Україні ще не є достатньо розвинутою та переважно деідеологізована.

Список використаної літератури

1. Кононов И.Ф. Методологические предпосылки анализа пространственных аспектов общественной жизни / И.Ф. Кононов // Сознание и социальная реальность : коллективная монография. – Луганск : Альма-матер, 2004. – С. 273–326; Кононов И.Ф. Социология регионов и региональная политика в Украине / И.Ф. Кононов // Грані. – 2003. – № 2 (28). – С. 68–70; Кононов И.Ф. Проблема пространства в социологии / И.Ф. Кононов // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2004. – № 621. – С. 20–26; Кононов И.Ф. Соціологія і проблеми просторової організації суспільства / І.Ф. Кононов // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 4. – С. 57–78; Кононов И.Ф. Глобализация и регионализация в современном мире / И.Ф. Кононов // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. – Х. : Харківський національний університет ім. В. Каразіна, 2001. – С. 203–208; Кононов И.Ф. Социология регионов: предмет, методы и перспективы развития / И.Ф. Кононов // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. – Х. : Харківський національний університет ім. В. Каразіна, 2003. – С. 126–130; Кононов И.Ф. Регіон як наукова проблема / І.Ф. Кононов // Освіта Донбасу. – 2001. – № 1 (87). – С. 18–22; Глобалізація. Регіоналізація. Регіональна політика : хрестоматія з сучасної зарубіжної соціології регіонів / [укладачі: І.Ф. Кононов (науковий редактор), В.П. Бородачов, Д.М. Топольськов. – Луганськ : Альма матер : Знання, 2002. – 664 с; Кононов И.Ф. Трансформация региональной системы в современном мире и проблема пространственного структурирования украинского общества / И.Ф. Кононов // Третя Всеукраїнська соціологічна конференція “Проблеми розвитку соціологічної теорії”. Трансформація соціальних інститутів та інституціональної структури суспільства (18 квітня 2003 р., м. Київ). – К., 2003. – С. 275–278.
2. Заболотная Г.М. Социально-политическое пространство общества и региона : монография / Г.М. Заболотная. – Тюмень : Изд-во ТГУ, 2003. – 387 с.; Заболотная Г. Политическое пространство как категория политологии и социологии / Г. Заболотная // Социология российской провинции: тенденции и перспективы развития : сб. ст. : в 5 ч. – Екатеринбург : Изд-во УрГУ, 2003. – Ч. 3. Политические процессы в современном мире; Заболотная Г. Пространство в социологической теории / Г. Заболотная // XIV Уральские социологические чтения : сб. матер. науч. конф. –

Тюмень : Изд-во ТГУ, 2003; Качанов Ю.Л. Производство политического поля в современной России / Ю.Л. Качанов // Социологические исследования. – 1997. – № 11. – С. 3–12; Качанов Ю.Л. Истина и политический контекст в научных практиках социологов / Ю.Л. Качанов // Социологические исследования. – 2005. – № 9. – С. 14–22; Качанов Ю.Л. Базовая метафора в структуре социальной идентичности / Ю.Л. Качанов, Н.А. Шматко // Социологические исследования. – 1996. – № 1. – С. 61–72.

3. Soja E.W. Postmetropolis. Critical Studies of Cities and Regions / E.W. Soja. – Oxford, 2000.

4. Бурдьё П. Социология социального пространства / П. Бурдьё ; [пер. с франц. ; отв. ред. перевода Н.А. Шматко]. – М. : Институт экспериментальной социологии ; СПб. : Алетейя, 2007. – 288 с.

Михно Н.К. Региональный социум как пространство реализации властных интенций

Основное внимание в этой статье сосредоточено на анализе особенностей взаимодействия между властью и регионами, указывается, что властные группы используют регион как пространство для реализации собственных интенций. Обосновывается выделение именно региона среди других единиц территориальной организации власти. Анализируются механизмы конструирования определенных моделей реальности в социально-политическом пространстве регионов.

Ключевые слова: регион, регионализация, социально-политическое пространство, власть.

Mikhno N. Regional society as a space realization of the power of intentions

Basic attention in this article concentrated on the analysis of features of cooperations between power and regions, marked in particular, that imperious groups use a region as space for realization of own intensions. A selection self to the region is grounded from between other units of territorial organization of power. The mechanisms of constructing of certain models of reality are analysed on socio-political space of regions.

Key words: region, regionalization, socio-political space, power.